

ЗМІСТ

6

ПЕРЕДМОВА

11

ЧАСТИНА ПЕРША

ЛОТЕРЕЯ

95

ЧАСТИНА ДРУГА

ТАК, МИ МОЖЕМО

233

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

РЕНЕГАТ

377

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

ДОБРЯЧА БІЙКА

485

ЧАСТИНА П'ЯТА

СВІТ, ЯК ВІН Є

587

ЧАСТИНА ШОСТА

У ДІЖЦІ

703

ЧАСТИНА СЬОМА

ПО НАТЯГНУТОМУ КАНАТУ

792

ПОДЯКИ

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

ПЕРЕДМОВА

Я ПОЧАВ ПИСАТИ ЦЮ КНИГУ недовзі після завершення мого президентства — якраз тоді, коли ми з Мішель востаннє зайшли до президентського літака й вирушили на захід для давно омріяного відпочинку. У літаку панував гірко-солодкий настрій. Ми обоє були виснажені як фізично, так і емоційно: далися взнаки не лише оці безперервні вісім років праці, але й несподівані результати виборів — моїм наступником став той, чия позиція була діаметрально протилежна нашій. І все ж, добігши до кінця перегонів, ми задоволені. Ми зробили все, що могли, і хоча як президент я не виконав чимало обіцянок, а деякі омріяні проекти залишилися тільки на папері, проте нині країна все одно краща, ніж коли я обійняв цю посаду. Протягом місяця ми з Мішель досхочу спали й повільно вечеряли, довго гуляли й плавали в океані, знову насолоджувалися дружбою та коханням і надалі планували жити не так активно, однак принаймні не менш цікаво. І з часом я вирішив знову стати до роботи, сісти за стіл із ручкою та жовтим паперовим планшетом — мені досі більше подобається писати від руки, бо якось я виявив, що комп'ютер пом'якшує навіть найрізкіші мої вислови, а сирі думки маскує під зважені умовиводи, — і почати книгу, яка вже намітилася в моїй голові.

Найперше й найголовніше ось що: я сподівався чесно описати свій час перебування на посаді, але це мала бути не звичайна хронологія важливих історичних подій, що відбувалися перед моїми очима, і не просто перелік важливих осіб, з якими я співпрацював. Головне — це пояснити, як низка політичних, економічних і культурних розбіжностей у моїй команді допомогла нам зрештою визначити основні виклики й розробити заходи, щоб із ними впоратися. Там, де можливо, я спробував дати читачам відчуття того, що насправді означає бути президентом Сполучених Штатів; хотів хоч трохи підняти цю завісу й нагадати людям, що, попри всю владу та піднесеність, президентство — це звичайна робота, а наш федеральний уряд — такий самий людський колектив, як і деінде: чоловіки та жінки у Білому домі переживають таку саму щоденну суміш емоцій задоволення, роздратування, інтриг, конфліктів і малих тріумфів,

як і решта їхніх колег у всій країні. Наостанок я хотів розповісти про все це якомога відвертіше, аби заохотити молодь подумати про державну службу: приміром, власну кар'єру в політиці я фактично почав зі звичайного пошуку свого місця під сонцем, зважаючи на особливості мого змішаного походження, і лише приєднавшись до чогось більшого, ніж я сам, я нарешті знайшов те, що треба, — як оточення, так і мету свого життя.

За моїми первинними розрахунками, ця розповідь мала вміститися на п'ятсот сторінок, і я сподівався завершити роботу за рік.

Чесно сказати, власне процес написання пішов не зовсім так, як планувалося. Попри мої найкращі наміри, книга з часом розросталася за кількістю сторінок і масштабом подій, і тому я вирішив розділити її на два томи. Мені прикро було усвідомлювати, що талановитіший автор знайшов би спосіб оповісти те саме значно стисліше (зрештою, мій домашній кабінет у Білому домі розташовувався поруч зі спальнею Лінкольна, де підписаний примірник Геттисберзької промови президента на 272 слова лежить під скляним ковпаком). Однак щоразу, коли я сідав писати про щось — про перші кроки моєї виборчої кампанії чи про спроби нашої адміністрації послабити фінансову кризу, про переговори з росіянами щодо контролю над ядерною зброєю чи про причини Арабської весни, — я завжди виявляв, що мій розум опирається простому лінійному наративу. Часто мені видавалося, що неодмінно треба згадати контекст тих рішень, які ухвалював я чи хтось інший, і це тло я не хотів зводити до посторінкових чи прикінцевих ремарок (ненавиджу всі ці посилання). Виявилось, що я не завжди спроможний пояснити свою мотивацію, мало було просто навести купу економічних даних чи пригадати якийсь виснажливий брифінг в Овальному кабінеті. Чого були варті ті цифри, якщо на правду вся мотивація народилася від спілкування з якоюсь особою з виборчої команди чи під час візиту до військового госпіталю? А, можливо, то були уроки дитинства, отримані багато років тому від моєї матері? Раз у раз моя пам'ять підкидала начебто випадкові деталі (ось я шукаю тихий куточок, щоб випалити вечірню цигарку, чи заходжуся реготом із колегами, коли перекидаємося в карти на борту президентського літака), котрих не зафіксує жоден публічний запис, бо це мої власні життєві переживання протягом усіх восьми років, проведених у Білому домі.

На додаток до зусиль, докладених, щоб нанести слова на папір, я зовсім не очікував, що згадаю події тих трьох із половиною років, що сплинули після нашого останнього польоту на президентському

літаку. Поки я сиджу тут, за своїм столом, країну стискають лещата глобальної пандемії й супутньої економічної кризи. Це лихо забрало життя понад 178 тисяч американців, закрилися численні компанії, а мільйони осіб втратили роботу. Водночас по всій країні люди масово вийшли на вулиці, щоб протистояти свавіллю поліції та не дозволити вбивати неозброєних темношкірих чоловіків і жінок. Напевно, найбільше тривожить те, що наша демократія похитнулася в розпал кризи, а коріння цієї кризи — у фундаментальній різниці між двома протилежними уявленнями про те, що таке Америка і якою вона має бути; ця криза розділила суспільство на політичні табори, посилила його роздратованість і недовіру та призвела до безперервного порушення усталених норм, процедурних запобіжників і наших базових цінностей, котрі Республіканська та Демократична партії завжди вважали святими й недоторканими.

Звичайно, це протистояння не нове. Здебільшого це наслідок американської історії. Це протистояння закладене ще в засновницьких документах нашої країни, де могли одночасно проголошувати всіх людей рівними й... рахувати раба як три п'ятих людини. Воно знайшло своє відображення в найперших судових рішеннях, тих самих, де наше головне правосуддя в особі Верховного Суду відверто пояснює корінним американцям, що майнові права їхнього племені — пуста формальність, на них ніхто не зважатиме, бо хіба суд завойовника може визнати справедливі позови завойованих? Це протистояння доводило до битв на полях Геттисберга й Аппоматтокса*, а також у залах Конгресу, на мосту в Сельмі**, на виноградниках Каліфорнії й вулицях Нью-Йорка; причому билися не лише солдати — найчастіше то були голови профспілок, суфражистки, темношкірі залізничники, студентські лідери, іммігранти й активісти ЛГБТ, не озброєні нічим, крім, хіба, плакатів, брошур чи пари військових черевиків. У центрі цієї довготривалої битви завжди стояло одне запитання: чи прагнемо ми якось узгодити американську реальність із тими самими американськими ідеалами? Якщо так, то чи ми справді віримо, що наші принципи — самоврядування та індивідуальна свобода, рівність можливостей і рівність перед

* Остання битва Громадянської війни США 9 квітня 1865 року, після якої конфедерати склали зброю. — Тут і далі прим. перекл., якщо не зазн. інше.

** «Кривава неділя» сутичок захисників прав темношкірих з расистами 7 березня 1965 року.

законом — застосовуються до всіх і кожного однаково? Чи замість цього ми схильні на практиці, якщо не за законом, надавати ці права лише кільком привілейованим особам?

Я визнаю, що існують ті, хто вірить, ніби настав час розвіяти міф. Мовляв, пильний погляд на минуле Америки і навіть побіжний погляд на сьогоднішні заголовки показують, що ідеали цієї нації завжди були на другому плані після загарбання, підкорення, расової кастової системи й грабіжницького капіталізму, тож удавати протилежне означає стати співучасником гри, яка із самого початку була шахрайством. І я визнаю, що в окремі моменти, коли я писав цю книгу, я розмірковував про своє президентство й про все, що відбувалося потім, і мусив запитувати себе — чи досить відверто я виголошував правду, чи не був надто обережним у словах і вчинках? Чи я був достатньо переконливим, коли закликав покладатися на людей (а Лінкольн вважав, що в кожному з нас від природи дримають янголи), і, зрештою, чи цілком я реалізував свій шанс досягти тієї Америки, до якої ми завжди прагнули та прагнемо?

Я не знаю. З упевненістю можу лише сказати, що наразі не готовий відкинути можливості Америки, не лише в ім'я майбутніх поколінь американців, але й усього людства. Адже я переконаний, що та пандемія, яку ми зараз долаємо, є одночасно проявом і простим розривом у нестримному русі до спорідненого світу, де народи й культури мають жити в загальній гармонії. У цьому світі — світі глобальних ланцюжків постачання, миттєвих переказів коштів та соціальних медіа, у світі транснаціональних терористичних мереж, змін клімату, масової міграції та дедалі більшої складності — ми маємо навчитися жити разом, співпрацювати один з одним і визнавати гідність один одного, бо інакше загинемо. Саме такий вигляд зараз має Америка — єдина в історії потужна держава, до якої належать люди з усіх куточків планети, яка об'єднує всі раси, релігії та культурні звичаї, — і весь світ наразі чекає, чи успішно спрацює наш експеримент із демократією. Чекає, чи спроможні ми зробити те, чого не зробила досі жодна інша нація. Чекає, чи здатні ми дійсно жити за нашими усталеними принципами, за нашими переконаннями.

Питання й досі відкрите. Якраз на той момент, коли надрукують цей перший том, у США призначено вибори, і хоча я вважаю, що ставки ніколи не були такими високими, мені також добре відомо, що жодні окремі вибори не вирішать усіх проблем. Якщо в мене залишається надія, то це тому, що я навчився вірити у своїх

співгромадян, особливо в наступне покоління, чие переконання в рівноправ'ї всіх людей стає їхньою другою натурою, і вони закликають зробити реальністю ті принципи, яких навчилися у своїх батьків і вчителів (хоча ці дорослі навряд чи до кінця вірили в них). Саме для молодих людей більше, аніж для будь-кого іншого, я й пишу. Ця книга — запрошення знову змінити світ через тяжку працю і, доклавши до цього ще й рішучості та значною мірою уяви, збудувати таку Америку, яка нарешті узгоджуватиметься з усім, що є ліпшого в нашій природі.

Серпень 2020 року

ЧАСТИНА ПЕРША

ЛОТЕРЕЯ

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

РОЗДІЛ 1

З-ПОМІЖ УСІХ КІМНАТ і залів з усілякими закутками, що разом складають Білий дім і його обійстя, найдужче я любив Західну колонаду.

Адже вісім років той маршрут визначав мій день — однохвилинна прогулянка на свіжому повітрі від дому до кабінету та знову до дому. Саме там щоранку я відчував перший подих зими й пульсацію літньої спеки; саме в цьому місці я зводив думки до купи й обмірковував майбутні зустрічі, а готуючи аргументи для скептично налаштованих конгресменів чи недовірливих виборців, набирался духу, аби прийняти те чи інше рішення й упоратися із повзучою кризою.

За часів облаштування першої президентської родини у Білому домі житлові та службові приміщення розташовувалися під одним дахом, а Західна колонада була просто стежкою до конюшень. Та коли посаду обійняв Тедді Рузвельт, він усвідомив, що один будинок не здатен умістити весь персонал, шість галасливих дітей та його особистий здоровий глузд, і наказав збудувати те, що згодом стало Західним крилом і Овальним кабінетом. Відтак протягом десятків років за різних президентів склалася сучасна конфігурація колонади: дугоподібна галерея окрай Трояндового саду, де з північного боку — глуха товста стіна з високими арковими вікнами, а із західного — величні білі колони, ніби така собі почесна варта, що гарантує безпечний прохід.

Загалом я пересуваюсь досить повільно, «гавайською ходою», як любить казати Мішель, коли її це дратує. Але крізь цю колонаду я рухався по-іншому, усвідомлюючи ту історію, яка творилася тут моїми попередниками. Мої кроки ставали довшими, жвавішими, підбори стукали по камінню, доповнюючи тупіт агентів Секретної служби, які відставали від мене лише на кілька метрів. Коли я доходив до рампи наприкінці колонади (спадщина Франкліна Делано Рузвельта і його інвалідного візка — я бачу його усміхненим, із вдовженим підборіддям, з мундштуком, затиснутим поміж зубами, коли він вибирається нагору похилою площиною), то махав рукою вартовому в мундирі, який стояв за скляними дверима. Часом цей вартовий відтісняв назад натовп вражених екскурсантів. Якби мав

час, я потиснув би їм руки й запитав, звідки вони приїхали. Однак зазвичай я просто повертав ліворуч уздовж зовнішньої стіни Кабінетної кімнати і прослизав далі, у бічні двері Овального кабінету, де вітався зі своїми працівниками, брав денний розклад справ та чашку гарячого чаю, таким чином розпочинаючи робочий день.

Кілька разів на тиждень я відвідував колонаду, щоб побачитись із садівниками та всіма доглядачами Національної паркової служби, які працювали в Трояндовому саду. Це були здебільшого літні люди в зелених робочих комбінезонах, часом у крилатих капелюхах, коли треба було заховатися від сонця, а в холодну пору — в теплому одязі. Якщо я не квапився, то міг зупинитися й похвалити за свіжі насадження або запитати, чи серйозних пошкоджень завдала нічна буря, і тоді вони пояснювали свою роботу спокійно, з гідністю. Вони були небагатослівні й навіть між собою спілкувалися жестами чи кивками; кожен зосереджений на своєму завданні, але всі як один рухалися із синхронною грацією. Одним із найстарших був Ед Томас, високий жилавий темношкірий чоловік із запалими щоками, який працював у Білому домі сорок років. Коли я зустрів його вперше, перед тим як потиснути мою руку, він поліз до задньої кишені по носовичка — стерти бруд. Його рука з випнутими жилами й вузлами, схожа на гілку дерева, повністю охопила мою. Я запитав, як довго він ще збирається працювати в Білому домі, перш ніж піде на пенсію.

«Не знаю, містере Президенте, — сказав він. — Я люблю працювати. Трохи непокоять суглоби. Однак, думаю, ще побуду, поки ви тут. Через сад можете не перейматися».

Який же чудовий вигляд мав той сад! На кожному розі височіли тінисті магнолії; живоплоти, товсті й зелені; щойно обрізані яблуні-дички. А квіти, зрощені в оранжереях за кілька кілометрів звідти, створювали враження постійних кольорових вибухів — червоних і жовтих, рожевих і пурпурових. Навесні купками розквітали тюльпани, повернувши голівки до сонця. Улітку ліловіла лаванда, буяли герань і лілії. Восени — хризантеми, маргаритки та дикі квіти. І завжди — кілька троянд, найчастіше червоних, а часом ще й жовтих і білих, причому кожна красувалася окремо.

Щораз, рухаючись колонадою чи визираючи з вікна Овального кабінету, я бачив, як чоловіки та жінки в саду працюють не покладаючи рук. Вони нагадували мені маленьку картину Нормана Роквелла, яка висіла у мене на стіні поряд із портретом Джорджа Вашингтона і над бюстом доктора Кінга: п'ять худорлявих фігур

різного відтінку шкіри, у робочому парусиновому одязі, піднялися на мотузках у яскраве блакитне небо, щоб почистити факел Леді Свободи. Люди на малюнку, як і доглядачі в саду, — всі вони, як мені видавалося, були хранителями, мовчазними священиками добра й урочистого порядку. І я казав собі, що мушу працювати так само наполегливо та щиро, як вони виконують свою роботу.

Із часом мої походи колонадою сповнилися спогадів. Серед них, звичайно, були офіційні події: виголошення заяв перед фалангою телекамер, прес-конференції із закордонними лідерами. Але були й інші моменти, які мало хто бачив: як Малія та Саша наввипередки несуться, щоб привітатися зі мною при випадковій пообідній зустрічі, чи наші собаки Бо й Санні продираються крізь сніг, угрузаючи глибоко всіма лапами, так, що в обох «виростають» білі бороди. Як одного яскравого осіннього дня перепасовуєш м'яча чи як тебе підбадьорює помічник, у якого вистачає і власних проблем.

Такі образи часто спалахували в мозку, повз усі проблеми, що мене хвилювали. Вони нагадували мені про те, що час не стоїть на місці; деколи мене оповивала туга, я хотів перевести годинника назад і почати все спочатку. Утім на ранковій прогулянці нічого подібного бути не могло, бо стріла часу летить лише вперед; щоденна праця кликала, і я мусив зосередитися лише на найближчих завданнях.

Уночі все було інакше. Коли ввечері я йшов додому* і мій портфель був роздутий від паперів, я намагався не поспішати, навіть часом зупинявся. Я вдихав повітря, сповнене запахів землі, трави та квітів, слухав вітер чи плюскіт дощу. Часом я розглядав вогні за колонами, величний контур Білого дому і прапор над ним угорі, яскраво висвітлений прожектором, або дивився на Монумент Вашингтона, що віддалік пронизував темне небо, ловив блиск місяця й зірок над собою чи стежив за вогнями літака, який заходив на посадку.

У подібні моменти я замислювався над примхами шляху та ідеями, що привели мене на це місце.

Я НЕ ПОХОДИВ ІЗ родини політиків. Мої дідусь і бабуся з материного боку народилися на Середньому Заході, де переважають шотландці й ірландці. Їх можна було назвати лібералами, особливо за стандартами Канзасу часів Великої депресії, де вони народилися,

* Сімейна резиденція президента США розміщується на двох верхніх поверхах головної будівлі Білого дому. — *Прим. ред.*

а ще дідусь із бабусею ретельно стежили за всіма новинами. «Треба бути добре поінформованою громадянкою», — казала мені бабуся, яку ми називали Тут (скорочене від Туту — «бабуся» гавайською мовою), визираючи з-над своєї газети *Honolulu Advertiser*. Проте що вона, що мій дідусь не трималися твердої ідеологічної чи партійної позиції, про яку можна було б щось сказати, за винятком того, що самі вважали здоровим глуздом. Вони думали лише про роботу (моя бабуся була заступником керівника депозитного відділу в місцевому банку, а дідусь працював агентом із продажу полісів страхування життя), про оплату рахунків та інші дрібниці, що визначали їхнє повсякдення.

А ще вони жили на острові Оагу, де нічого особливого не відбувалося. Після довгих років у таких метушливих місцях, як штати Оклахома, Техас і Вашингтон, вони нарешті перебралися на Гаваї у 1960-му, буквально через рік після визнання островів штатом. Тепер великий океан відділяв їх від заворушень, протестів та інших подібних пригод. Єдина політична дискусія, яку я можу пригадати у своїх дідуся з бабусею, поки я ріс у них, стосувалася бару на пляжі: мер Гонолулу зніс знамениту наливайку дідуся, щоб відновити пляж на віддаленому кінці Вайкікі.

Дідусь так і не пробачив цього йому.

Моя матуся Енн Данем була іншою — рішучою й категоричною. Єдина дитина моїх дідуся з бабусею, вона повставала проти правил старшої школи: читала вірші поетів-бітників і французьких екзистенціалістів та втікала з приятелем до Сан-Франциско на кілька днів, не прохопившись нікому жодним словом. Ще малим я чув від неї і про марші на захист прав людини, і про те, що в'єтнамська війна була помилкою й катастрофою; про жіночі рухи (за рівну зарплатню, а не право голити ноги) і про Війну з бідністю. Коли ми переїхали до Індонезії, щоб жити там із моїм вітчимом, вона пояснила, що урядова корупція — великий гріх («То справжнє злодійство, Баррі»), дарма що, здавалося, навколо були самі злодії. Пізніше, коли влітку мені виповнилося дванадцять і ми вирушили на цілий місяць у сімейну відпустку, подорожуючи Сполученими Штатами, вона наполягала, щоб ми дивилися слухання з «Вотергейту» щовечора з її особистими постійними коментарями («Чого можна очікувати від маккартизму?»).

Проте матуся не зациклювалася на заголовках. Одного разу вона дізналася, що я був членом групи, яка цькувала в школі дитину, і всадила мене перед собою, стиснувши губи від гніву.

— Знаєш, Баррі, — сказала вона (цим прізвиськом мене називали лише вона і дідусь із бабусею, поки я був малим, часто скорочуючи його до «Бар» і вимовляючи як «Беар»*), — у світі є люди, які думають лише про себе. Їх не обходить, що відбувається з іншими людьми, поки не отримають те, що їм потрібно. Вони принижують інших, аби лише відчуті себе важливими персонами. Водночас є люди, які роблять цілком протилежне: вони здатні уявити собі, як мають почуватися інші, й намагаються не завдавати їм болю. Тож, — сказала вона, дивлячись мені прямо у вічі, — якою саме людиною ти хочеш стати?

Я почувався паскудно. Як вона й хотіла, її запитання непокоїло мене тривалий час.

Для моєї матері світ був сповнений можливостей для моралізування. Проте не було схоже, що вона брала участь у виборчих кампаніях. Подібно до моїх дідуся з бабусею, вона не визнавала жодних платформ, доктрин і універсальних цінностей, воліючи реалізувати себе у конкретних справах. «Світ складний, Бар. Тимто він і цікавий». Приголомшена війною у Південно-Східній Азії, вона вирішила решту життя провести саме там: опанувала тамтешню мову й культуру та боролася з бідністю, втілюючи невеличкі місцеві програми, — і це задовго до того, як мікрокредитування стало популярним у політиці міжнародного розвитку. Шокована расизмом, вона двічі виходила заміж за представників іншої раси й виливала свою, здавалося, невичерпну любов на своїх двох коричневих дітей. Обурена жіночим безправ'ям, вона розлучилася з обома чоловіками, бо ті були надто пихатими або невдахами, після чого будувала кар'єру за власним вибором, виховувала дітей за своїми стандартами порядності й загалом діяла майже завжди так, як сама бажала.

У світі моєї матері особисте насправді було політичним, хоча вона не дуже охоче користувалася цим поняттям.

У жодному разі не можна сказати, що їй бракувало амбіцій стосовно її сина. Попри фінансову скруту, вона і мої дідусь із бабусею відвели мене до Пунагу, найкращої початкової школи на Гаваях. Думка про те, що я не піду до коледжу, не виникала ніколи. Однак ніхто в моїй родині не міг припустити, що одного дня я обійму публічну посаду. На мамину думку, піком моєї кар'єри було б очолити якусь філантропічну інституцію на зразок Фондації Форда. А дідусь

* *Bear* (англ.). — ведмідь.